

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 21. juni 2023 av Høyesterett i avdeling med

dommer Bergljot Webster
dommer Ingvald Falch
dommer Borgar Høgetveit Berg
dommer Knut Erik Sæther
konstituert dommer Magni Elsheim

HR-2023-1157-A, (sak nr. 22-180584SIV-HRET)
Anke over Borgarting lagmannsretts dom 30. september 2022

Staten v/Nærings- og fiskeridepartementet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Ole Kristian Rigland)

mot

Assuranceforeningen Gard - gjensidig

(advokat Gaute Kristian Gjelsten – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Falch**:

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder tidspunktet for omregning fra utenlandsk valuta til norske kroner ved beregningen av krav som meldes i norsk globalbegrensingsfond etter sjøloven.
- (3) Lasteskipet MV Server gikk 12. januar 2007 på grunn og forliste ved Hellisøy fyr i Fedje kommune. Skipet var eid av det kypriotiskregistrerte selskapet Avena Shipping Company Ltd. (Avena), drevet av det liberiareregistrerte selskapet Dalnave Navigation Inc. (Dalnave) og ansvarsforsikret i Assuranceforeningen Gard - gjensidig (Gard). Samlet omtales disse som redersiden.
- (4) Etter krav fra Avena og Dalnave opprettet Oslo tingrett 23. mai 2012 et globalbegrensingsfond med hjemmel i sjøloven § 177, jf. § 172a, jf. § 175a. Ansvarsbeløpet på omtrent 226,4 millioner kroner ble innbetalt 29. juni 2012. I tillegg ble det stilt sikkerhet for ytterligere 115 millioner kroner til dekning av renter og omkostninger. Fondet anses opprettet på innbetalingsdagen, jf. sjøloven § 234 tredje ledd.
- (5) Staten ved Nærings- og fiskeridepartementet og Gard har meldt krav i fondet. *Statens* krav omfatter i hovedsak kostnader til opprydding av forurensingsskader, som ble utført i regi av Kystverket kort tid etter forliset. Kravet er godkjent med omtrent 182,2 millioner kroner.
- (6) *Gards* krav knytter seg til ulike kostnader dekket på vegne av rederen – såkalte subrogerte krav. De er godkjent i fondet etter sjøloven § 179, jf. § 176 tredje ledd. Kravene omfatter dels kostnader til bergingen av forskipet, i størrelsesorden 32,5 millioner kroner, og dels innfrielse av erstatningskrav fra mindre kravshavere, i størrelsesorden 2,3 millioner kroner. Disse kostnadene dekket Gard kort tid etter forliset.
- (7) I tillegg har Gard krevd dekket kostnader til fjerning av akterdelen av skipet, som sank ved forliset. Fjerningen skjedde først i 2018–2019, fordi partene lenge var uenige om vrakfjerningsplikten, se Høyesteretts dom i HR-2017-331-A. Kystverkets pålegg om fjerning kom tidlig i 2018.
- (8) Vesentlige deler av disse fjerningskostnadene har Gard gjort opp i utenlandsk valuta – euro og britiske pund. Kravet er meldt i fondet i amerikanske dollar og utgjør omtrent 53 millioner kroner dersom omregningen gjøres på de tidspunktene Gard innfridde utleggene som kreves dekket av fondet (innfrielsestidspunktet). Gjøres omregningen på tidspunktet for opprettelse av fondet i 2012 (fundsopprettelsestidspunktet), utgjør kravet omtrent 41,3 millioner kroner.
- (9) Den oppnevnte fondsbestyreren ga 28. april 2021 en delinnstilling om omregningstidspunktet. Hans konklusjon er at redersidens vrakfjerningskrav skal beregnes av kronekursen på innfrielsestidspunktet.

- (10) Oslo tingrett ga i fondsmøte 12. mai 2021 staten frist for å ta ut stevning i tvisten, jf. sjøloven § 242 første ledd. Oslo tingrett avsa 11. februar 2022 dom med denne domsslutningen:
- «1. Assuranceforeningen Gard - gjensidiges vrakfjerningskrav beregnes av NOK-kursen på det tidspunkt de enkelte fordringer i fremmed valuta, som inngår i vrakfjerningskravet, ble betalt.
 - 2. Sakskostnader tilkjennes ikke.»
- (11) Staten anket, og Borgarting lagmannsrett avsa 30. september 2022 dom med denne domsslutningen:
- «1. Anken forkastes.
 - 2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler staten ved Nærings- og handelsdepartementet 425 700 – firehundreogtjuefemtusensjuhunder – kroner til Assuranceforeningen Gard - gjensidig senest to uker etter forkynnelsen av lagmannsrettens dom.»
- (12) Både tingretten og lagmannsretten kom med andre ord til at innfrielsestidspunktet er riktig omregningstidspunkt.
- (13) Staten har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen. Saken står i samme stilling som for lagmannsretten.

Partenes syn på saken

- (14) Den ankende part – *staten ved Nærings- og fiskeridepartementet* – har i hovedsak gjort gjeldende:
- (15) Hvilket omregningstidspunkt kravsberegningen skal bygge på, reguleres ikke i sjøloven, og heller ikke i de inkorporerte konvensjonene.
- (16) Lovforarbeidene tilsier at spørsmål loven ikke regulerer, bør løses etter analogi fra konkurslovgivningen. Av dekningsloven § 6-5 følger at omregning skal skje på frisdagen eller ved konkursåpningen. Analogien må her bli tidspunktet for opprettelse av fondet.
- (17) Fondsbehandlingen har vesentlige likheter med konkursbehandling, både materielt og prosessuelt. De hensynene som begrunner dekningsloven § 6-5, slår til også her. Fondets størrelse etableres ved fondsopprettelsen. Ved å benytte dette omregningstidspunktet for alle meldte krav, oppnås likebehandling uavhengig av hvilken valuta kravene fremmes i. Tidspunktet ivaretar også hensynet til tidlig klargjøring av kravene, oppgjørstekniske og praktiske hensyn, og det motvirker trenering og tilpasninger.
- (18) Staten ved Nærings- og fiskeridepartementet har fremsatt denne påstanden:
- «1. Gards subrogererte fordringer i euro og britiske pund godkjennes i ansvarsbegrensingsfondet i norske kroner etter vekslingskursen på fondsopprettelsestidspunktet.

2. Staten v/Nærings- og fiskeridepartementet tilkjennes erstatning for sakskostnader for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett.»

- (19) Ankemotparten – *Assuranceforeningen Gard - gjensidig* – har i hovedsak gjort gjeldende:
- (20) Omregningstidspunktet er ikke direkte regulert i sjøloven, som i § 176 gir godtgjorte beløp rett til dividende. Alminnelige erstatningsregler får da anvendelse. De tilsier at erstatning for utlegg i utenlandsk valuta omregnes på tidspunktet utlegget innfris, eventuelt på tidspunktet erstatningen utbetales – i praksis fondsbestyrerens endelige innstilling.
- (21) Det samme fremgår av gjeldsbrevloven § 7, som knytter omregningen til betalingstidspunktet. Å tidfeste omregningen til fondsoprettelsen vil føre til tilfeldige resultater og tilrettelegger for spekulasjon i valg av valuta.
- (22) Det er ikke riktig som staten hevder, at lovforarbeidene autoriserer analogi fra konkurslovgivningen. Forarbeidene er vage og viser i hovedsak til prosessuelle regler i konkurslovgivningen. Det er dessuten store faktiske forskjeller mellom konkurs og ordningen med begrensingsfond. Det er ikke formålslikhet, og en analogi til dekningsloven § 6-5 vil gi en dårlig regel.
- (23) Assuranceforeningen Gard - gjensidig har fremsatt denne påstanden:
- «1. Prinsipalt: Anken forkastes.
2. Subsidiært: Assuranceforeningen Gard - gjensidig - kan melde fordringer i fremmed valuta og kreve fordringene konvertert etter NOK-kursen på tidspunktet for fondsbestyrers endelige innstilling.
3. I begge tilfeller: Assuranceforeningen Gard - gjensidig - tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.»

Mitt syn på saken

Oversikt over lovgivningen og tilgrensende rettskilder

Sjøloven og London-konvensjonen

- (24) Sjøloven § 177 gir på nærmere vilkår redersiden rett til å opprette begrensingsfond. Bakgrunnen er at sjøloven gir skipets eier og reder rett til å begrense sitt erstatningsansvar etter sjøulykker. Loven fastsetter ansvarsgrenser som utgjør redersidens maksimale erstatningsansvar for ulike kategorier tap som ulykken forårsaker. Ansvarsbegrensningen kan føre til at alle krav ikke får fullt oppgjør. Da må ansvarsbeløpet fordeles mellom kravshaverne.
- (25) Formålet med reglene om begrensingsfond er å sikre effektiv ansvarsbegrensning og en ordnet, forholdsmessig fordeling av ansvarsbeløpet mellom kravshaverne. Også den rederen som velger ikke å kreve opprettet begrensingsfond, kan påberope seg ansvarsbegrensningen, jf. sjøloven § 180. Men da utsetter redersiden seg for suksessiv

pågang fra enkeltkreditorer, med risiko for at ansvarsbegrensningen i praksis ikke blir effektiv.

- (26) Det følger av sjøloven § 505, jf. §§ 232 til 234 at når begrensningsfond opprettes, fastsettes – låses – ansvarsbeløpet i norske kroner på opprettelsestidspunktet. Dette fører til at også utbetalinger fra fondet i praksis må skje i norske kroner, hvilket aktualiserer spørsmålet i denne tvisten: Noen kravshavere – her Gard – har utlegg og tap i annen valuta enn norske kroner. På hvilket tidspunkt skal omregningen til norske kroner da skje?
- (27) Spørsmålet er ikke løst i konvensjonen om begrensning av ansvar for sjørettslige krav fra 1976 med senere endringsprotokoll – London-konvensjonen – som Norge har ratifisert og gjennomført i blant annet sjøloven kapittel 9. Av konvensjonen artikkel 14 fremgår at reguleringer i slike tilfeller overlates til nasjonal rett.
- (28) Spørsmålet er heller ikke løst i sjøloven. Sjøloven § 176 første ledd fastslår at ansvarsbeløpet «skal fordeles på de krav som er undergitt begrensning, i forhold til de godtgjorte beløp». Formuleringen gjennomfører London-konvensjonen artikkel 12, hvor formuleringen etter komma er «in proportion to their established claims». Men sjøloven regulerer ikke nærmere når krav mot fondet anses godtgjort – heller ikke når krav i utenlandsk valuta anses godtgjort.

Sjølovens forarbeider og konkurslovgivningen

- (29) Fordi sjølovens regler om begrensningsfond er relativt knappe, gir lovforarbeidene visse føringer om å anvende konkurslovgivningens regler tilsvarende – det vil si analogisk. Av NOU 1980: 55 side 26–27 fremgår at utkastet til det som nå er § 176 første ledd, «fastlegger hovedprinsippet for fordelingen». Deretter uttrykkes:

«Forholdsmessig fordeling betyr dividendebetaling, på samme måte som i konkurs. Enkelte konkursrettslige prinsipper må også kunne anvendes pr. analogi. Single liabilityprinsippet i U. § 235, 2. ledd, er en klar parallell til regelen om motregning i konkurs. Det kan også bli aktuelt å trekke inn reglene om full dividenderett ved solidaritet...»

- (30) NOUen inneholder flere lignende henvisninger til konkurslovgivningen. For eksempel fremgår det på side 50:

«Når det er opprettet et begrensningsfond som skal fordeles forholdsmessig mellom kreditorer, vil den etterfølgende saksbehandlingen og fordelingen av fondet måtte få preg av konkurslignende oppgjør. [...] Som nevnt venter komitéen at kapitlet om begrensningsfond og begrensningssøksmål bare vil få betydning i forholdsvis få tilfelle. Komitéen har derfor kommet til at det neppe er behov for en utførlig og detaljert regulering. Det må være tilstrekkelig at loven fastlegger hovedtrekkene i begrensningsprosedyren. Enkeltspørsmål som utkastet ikke løser, forutsettes derfor avgjort av domstolene, bl. a. med utgangspunkt i alminnelige prosessrettslige regler og de regler som gjelder for konkursbehandling.»

- (31) Departementet sluttet seg til dette, se Ot.prp. nr. 32 (1982–1983) side 34 og 52. Stortingskomiteen må forstås på samme måte, se Innst. O. nr. 58 (1982–1983).

- (32) Av disse uttalelsene kan ikke utledes at domstolene pålegges å anvende konkurslovgivningens regler analogisk i de tilfellene sjøloven selv ikke har regler. Det forarbeidene gjør – etter min mening med god grunn – er å peke på rettsregler som det er nærliggende å analogisere fra.
- (33) Den regelen som det her er aktuelt å analogisere fra, er dekningsloven § 6-5. Ordlyden er, under overskriften «[f]ordringer i fremmed mynt», denne:
- «Når ikke fordringshaveren har krav på at kursen på en tidligere dag blir lagt til grunn, skal fordringer i fremmed mynt omregnes til norsk mynt etter kursen på fristdagen. § 6-4 andre punktum gjelder tilsvarende.»
- (34) Henvisningen til § 6-4 andre punktum innebærer at krav i fremmed mynt som er oppstått etter fristdagen, skal omregnes på tidspunktet for åpningen av bobehandlingen. Dette tidspunktet har sin parallell i tidspunktet for opprettelsen av begrensingsfond. En analogisering fra dekningsloven § 6-5 kan derfor lede til at omregningen skal skje på fondsopprettelsestidspunktet, slik staten har påstått.
- (35) Staten har pekt på at Høyesterett i Rt-1987-1515 *Tofte Cellulosefabrikk* anvendte dekningsloven § 6-5 analogisk i et tilfelle som var regulert av tidligere konkurslovgivning. Etter min mening gir dommen ikke særskilt veiledning i saken her, hvor spørsmålet er om regelen skal anvendes analogisk i begrensingsfond.

Erstatningsrettslige regler og gjeldsbrevloven § 7

- (36) Fordi sjøloven kapittel 9 begrenser redersidens ansvar, vil de krav som fremmes i begrensingsfond, i praksis være erstatningskrav. Som det fremgår av nevnte NOU 1980: 55 side 45, er den «naturlige fremgangsmåte» da «at man først fastsetter ansvaret slik det ville være uten begrensingsregler», for deretter å gjøre ansvaret til gjenstand for forholdsmessig begrensning.
- (37) I mange tilfeller vil valutaomregningen inngå som et ledd i erstatningsberegningen. Den som har sin økonomi i norske kroner, vil typisk som ledd i erstatningsberegningen omregne et utlegg i utenlandsk valuta til norske kroner på det tidspunktet utlegget betales. Slike skadelidte betaler gjerne utlegget fra egen bankkonto, hvor beløpet belastes i norske kroner. Full erstatning vil da kreve at beløpet i norske kroner erstattes.
- (38) Har skadelidte derimot sin økonomi i en annen valuta enn norske kroner, vil erstatningskrav typisk fremmes i den valutaen, særlig om utlegget er betalt i samme valuta. Denne skadelidte vil da få full erstatning dersom prinsippet i gjeldsbrevloven § 7 anvendes. Av § 7 følger at gjeldsbrev i utenlandsk valuta kan gjøres opp i betalingsstedets valuta – norske kroner – etter vekslingskursen på betalingsdagen. Dette tilsier at valutaomregningen skal skje på det tidspunktet erstatningen utbetales fra fondet til skadelidte. Han kan straks etter veksle om til egen valuta.
- (39) Erstatningsrettslige utmålingsregler og prinsippet i gjeldsbrevloven § 7 leder med andre ord til at enten innfrielsestidspunktet eller fondets utbetalingstidspunkt anvendes, slik Gard har påstått.

Fastleggingen av rettsregelen

- (40) De rettskildene jeg har redegjort for, peker ikke entydig mot en bestemt løsning. Sjøloven holder spørsmålet åpent og overlater i praksis til domstolene å fastsette tidspunktet valutaomregningen skal skje på. Dette innebærer at domstolene, innenfor anerkjent rettslig argumentasjon, er gitt en ikke ubetydelig skjønnsfrihet. I den forbindelse må det vurderes om det er grunn til å analogisere fra regler i konkurslovgivningen.
- (41) Regelen i dekningsloven § 6-5, jf. § 6-4 er i forarbeidene begrunnet i at det «straks [vil] være klart hva man har å holde seg til under bobehandlingen» dersom omregningstidspunktet knyttes til åpningen av bobehandlingen eller tidligere, se NOU 1972: 20 side 307. Det er også pekt på hensynet til at regelen bør være entydig og forholdsvis enkel, og til at trenering av bobehandlingen ikke bør påvirke kravets størrelse.
- (42) Jeg kan ikke se at disse hensynene uten videre slår til ved begrensingsfond etter sjøloven. Opprettelsen av begrensingsfond avhenger ikke av hvor store kravene er. Fondets størrelse beregnes ut fra skipets tonnasje, jf. sjøloven § 175a. Det er derfor ikke samme behov som ved konkurs for å kjenne kravenes størrelse allerede ved opprettelsen. Redersidens mulige trenering av fondsbehandlingen motvirkes dessuten av at deres ansvar for renter og omkostninger ikke er begrenset, jf. sjøloven § 173 nr. 6.
- (43) En viktigere forskjell er at de krav som dividendeberegnes i konkurs, i alminnelighet er oppstått *før* konkurseråpningen, jf. dekningsloven § 6-1. Denne saken illustrerer at dette ikke alltid er tilfelle i begrensingsfond: Den vrakfjerningen Gard har fremmet krav om dekning av utleggene til, ble bestilt og utført mange år etter at fondet var opprettet. Størrelsen på kravet kunne derfor uansett ikke klargjøres allerede ved fondsopprettelsen. Analogien til § 6-5 vil dessuten gi en mindre god regel, fordi omregning på fondsopprettelsestidspunktet kan gi tilfeldige utslag og – som allerede vist – ikke vil være i samsvar med erstatningsrettslige beregningsregler.
- (44) Dertil kommer at dersom omregningen knyttes til fondsopprettelsestidspunktet, legges det til rette for valutatilpasninger. Også her er saken illustrerende: Da vrakfjerningen ble bestilt omkring 2017–2018, var valutakursutviklingen etter fondsopprettelsen kjent. Kontraktenes valuta kunne da blitt tilpasset bestillerens ønske om høyest mulig dekning i fondet.
- (45) Det foreligger med andre ord sterke grunner *mot* å anvende dekningsloven § 6-5 analogisk for krav som oppstår etter fondsopprettelsen. Jeg kan ikke se at hensynene til likebehandling av kravshaverne tilsier at fondsopprettelsestidspunktet likevel bør anvendes, slik staten har anført. Det er uansett kravshavernes individuelle krav som gir rett til dividende i fondet.
- (46) På den andre siden er det også i begrensingsfond behov for å kunne klargjøre kravenes størrelse så snart som mulig etter at de er fremsatt. Blant annet er det i alle parter interesse å legge til rette for at foreløpige utbetalinger til kravshaverne etter sjøloven § 243 kan skje i størst mulig grad og raskest mulig. Dette tilsier at valutaomregningen ikke bør skje så sent som ved endelig fordeling av fondet.
- (47) Samlet leder dette til at valutaomregningen skjer på *tidspunktet for innfrielsen* av de utleggene som kreves erstattet, når utlegget er innfridd *etter fondsopprettelsen*. Tidspunktet

må anvendes i saken her, fordi Gard betalte utleggene i utenlandsk valuta etter fondsopprettelsen.

- (48) Jeg nevner at dette kan bli annerledes i de tilfellene kravshaveren har betalt utlegget *før fondsopprettelsen*. Da er situasjonen vesentlig likere den som reguleres i dekningsloven § 6-5, jf. § 6-1, noe som gir et sterkere grunnlag for å anvende § 6-5 analogisk. Før fondet er opprettet, vil enkelte kravshavere som nevnt ha forventinger om at valutaomregningen skal skje på oppgjørstidspunktet, jf. prinsippet i gjeldsbrevloven § 7. Fondsopprettelsen bør i så fall ikke føre til at omregningstidspunktet flyttes til et tidspunkt før opprettelsen, noe som i tilfelle kunne lagt til rette for tilpasninger fra redersiden til en kjent valutakursutvikling.

Konklusjon og sakskostnader

- (49) Mitt syn er at i en situasjon som i saken her, hvor Gards krav mot begrensingsfondet er oppstått etter at fondet ble opprettet, skal omregningen fra utenlandsk valuta til norske kroner av Gards utlegg til fjerning av akterskipet skje på de tidspunktene Gard betalte de enkelte utleggene. Anken må derfor forkastes.
- (50) Gard har vunnet saken og har i samsvar med tvisteloven § 20-2 første ledd krav på dekning av sakskostnader. Jeg mener at det ikke er grunn til å gjøre unntak etter § 20-2 tredje ledd.
- (51) Gard har fremlagt oppgave over kostnadene for behandlingen i Høyesterett på 643 500 kroner, som dekker prosessfullmektigens salær uten merverdiavgift. Staten har gjort gjeldende at kravet er for høyt og må settes ned.
- (52) I vurderingen av hva som er «nødvendige kostnader» etter tvisteloven § 20-5 første ledd, skal det skje en samlet vurdering av kravet basert på hva det er «rimelig å pådra». I dette ligger en proporsjonalitetsbegrensing, jf. HR-2020-611-A avsnitt 67, HR-2020-1515-U avsnitt 20 følgende og HR-2023-1128-A avsnitt 99. I de to sistnevnte avgjørelsene vises det også til at lovforarbeidene gir «klare signaler» om at kostnadsnivået i sivile saker skal reduseres.
- (53) Oppgaven spesifiserer til sammen 143 timer til en timepris på 4 500 kroner. Saken har utvilsomt krevd spesialkompetanse, hvor prisene i advokatmarkedet er høyere enn ellers. Dette tilsier at det må aksepteres en forholdsvis høy timepris. På den andre siden har prosessfullmektigen representert Gard også i de tidligere instansene, hvilket reduserer behovet for arbeidstimer for Høyesterett. Saken har vært forhandlet muntlig i Høyesterett over en og en halv rettsdag. Tvistegjenstanden er ikke spesielt stor, men det må has for øyet at resultatet har betydning også i andre tilfeller.
- (54) Etter en samlet vurdering er jeg kommet til at de nødvendige kostnadene settes til 500 000 kroner. Jeg legger da særlig vekt på at tidsbruken til den oppgitte timeprisen burde vært mindre.
- (55) Det er ikke grunn til å endre de sakskostnadene lagmannsretten tilkjente for behandlingen der. For behandlingen i tingretten tilkjente lagmannsretten ikke sakskostnader, og disse kostnadene er ikke krevd for Høyesterett.

(56) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten ved Nærings- og fiskeridepartementet til Assuranceforeningen Gard - gjensidig 500 000 – femhundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynning av dommen.

(57) Dommar **Høgetveit Berg:** Eg er i hovudsak og i resultatet samd med fyrstvoterande.

(58) Konstituert dommar **Elsheim:** Det same.

(59) Dommer **Sæther:** Likeså.

(60) Dommer **Webster:** Likeså.

(61) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler staten ved Nærings- og fiskeridepartementet til Assuranceforeningen Gard - gjensidig 500 000 – femhundretusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynning av dommen.